

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskerens Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

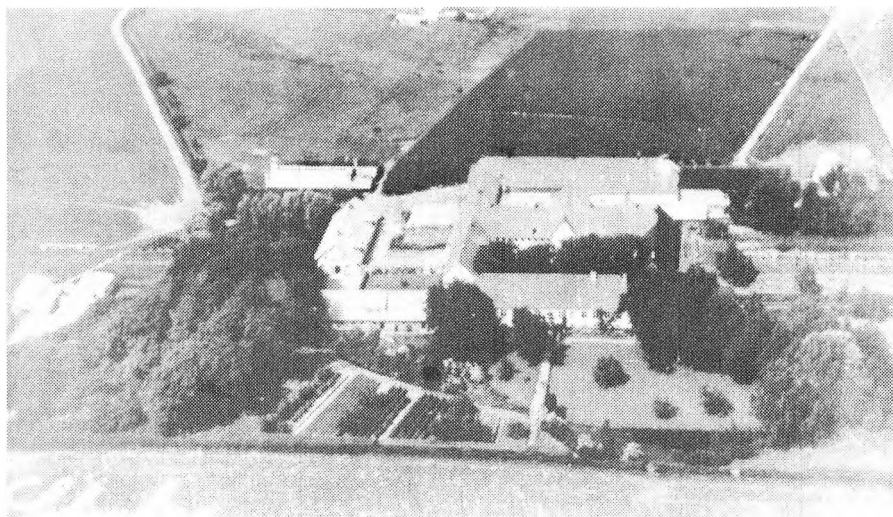
NOMUS

NORDSJÆLLANDSK MUSEUMSFORENING

2. ÅRGANG

NR. 3

NOVEMBER 1989

INDHOLD:

Sådan begyndte Sophienborg	side 3
Fund fra magasinet	side 7
Folkemuseets styrelse	side 9
Set og sket	side 10
Kommende begivenheder	side 11

Så længe det knager

Dette nummer af NoMus bliver det sidste i 1989, og det indbyder til et tilbageblik på det år, som bragte meget nyt.

Vi fik Steffen Stummann Hansen knyttet til museet som arkæolog og har kunnet glæde os over den nye inspiration, det har tilført museet.

Udstillingsvirksomheden kom heller ikke til at sove Tornerosesøvn. Tre særudstillinger i Helsingørsgade. Derudover lykkedes det for museumsgruppen og museumspædagogen – uden at det kom til at gå ud over det vanlige arbejde på museet – at skabe en stor udstilling på Sophienborg. Der er bondestue og bondekøkken, klunkestue, vask og strygning, mål og vægt. Hertil den gamle skolestue og den genopstandne og uundværlige hørudstilling.

Alle kræfter var blevet lagt i, og successen var stor, da portene blev slået op i skolernes efterårsferie. De mange hundrede voksne og børn, som besøgte udstillingen var et vidnesbyrd om, at Sophienborg er blevet en meget livskraftig del af Folkemuseet. Synd var det blot at midlerne i år ikke rakte til at holde Sophienborg åbent i længere tid.

Husmandsstedet skulle gerne være under tag og lukket inden

vinteren. Og efter planen skulle vi kunne byde de første gæster velkommen i sommeren 1990.

Vi er – som det jo også er hændt for andre – blevet forsinket af, at genopbygningen er blevet dyrere, end de første beregninger sagde. Den slags forsinker, men standser os ikke. Det blev et år, som lover godt for det næste. Tak til alle, som støttede os. HJC

*

NoMus er medlemsblad for Nordsjællandsk Museumsforening, som varetager driften af Nordsjællandsk Folkemuseum i Hillerød. Museet dækker landbokulturen i Nordsjælland og er samtidigt byhistorisk museum for Hillerød.

NoMus udkommer 3–4 gange årligt og sendes til alle medlemmer af Nordsjællandsk Museumsforening.

REDAKTION:

Hans Jørgen Clementsen (ansvarsh.),
Flemming Beyer
Aksel Willadsen

Redaktionens adresse:
Nordsjællandsk Folkemuseum
Jægerbakken
Helsingørsgade 65
3400 Hillerød
Telefon: 42 26 43 79

Forsiden: Gammelt luftfoto af Sophienborg

Sådan begyndte Sophienborg

Sophienborg omkring 1890

På udskiftningstiden bestod Ullerød by af seks gårde og jorden blev drevet i fællesskab med trevangsbrug. I 1774 deler de seks bønder jorden således, at de to og to overtager en af vangene, men gårdene bliver liggende i Ullerød by.

Denne udskiftning tages op påny i 1788. Regimentsskriver Torkild Rosenquist, der har medvirket ved udskiftningen af krongodset i

Frederiksborg amt, har i mellemtiden fået arvefæsteskøde på en gård i Ullerød, og han ønskede sin gård udflyttet fra byen og sin jord udskilt. Den udflyttede gård blev opkaldt efter Rosenquists kone, Ane Sophie, men på dette tidspunkt var Sophienborg kun en almindelig bondegård på lige fod med de øvrige fem gårde i Ullerød, og der skete ingen udvidelser af gårdens

tilliggende i hans tid og heller ikke under de to næste ejere.

Først, da stutmester F.C.E. Nielsen er blevet ejer, voksede Sophienborg. Han købte i 1833 matr. nr. 3 i Ullerød, Humlegården, der lå i den sydlige del af Ullerød. Efter indberetning fra amtmanden over Frederiksborg amt var stutmesteren en foregangsmand på kvægavlens område: "– Med Kvægets Forbedring gik det meget langsomt, indtil Hr. Justitsråd Nielsen blev Ejer af en Gaard i Sognet, som han lod besætte med gode Quægracer, hvilket snart foraarsagede betydelige Forbedringer i Nabolaget –".

Stutmesteren drev også fåreavl – schæferi – på Sophienborg.

Stutmester Nielsen solgte gården til landmåler A.B. Wilsbech, der i 1842 købte nabogården til Sophienborg Åsegård af gårdejer Mads Nielsen. Hermed var Sophienborg sognets største gård omfattende halvdelen af Ullerød by.

Landmåler Wilsbech blev efterfulgt af F. de Neergaard og løjtnant Grevenkop – Castenskjold. Den sidstnævnte solgte i 1872 Sophienborg til finansmanden C.F. Tietgen. Tietgens køb var et led i hans overtagelse af stutieriet, idet han samtidig købte Hillerødsholm,

Strøgårdsvang og Tuekøbsvang. De to vange blev i første omgang henlagt under Sophienborg, der hermed nåede sit største omfang med over 500 tdr. land.

Forsøget med at drive stutieriet videre var et af de få projekter, der ikke lykkedes for Tietgen. Allerede efter få års forløb videresolgte han Hillerødsholm og Sophienborg, sidstnævnte til etatsråd Damm. Tietgen eller måske snarere fru Tietgen var dog meget tidligt blevet glade for egnen og allerede i 1875 havde Tietgen ladet Strødam opføre som sommerbolig eller landsted, og da det nu hørte sig til, at der hørte jord til et sådant landsted, blev 225 tdr. land af Strøgårdsvang lagt ind under Strødam.

I århundredets sidste tiår bliver der solgt mere jord fra. Først bliver der solgt jord til anlæg af Sophienborg teglværk på Humlegårdens tidligere jord. Teglværket lå, hvor nu Ålholmskolen er beliggende, og de første teglgrave er nu dækket af Hillerød – Frederiksværk landevejen. Senere blev lergravene flyttet længere mod øst og et tipvognsspor anlagt. Lergravene lå, hvor nu Hillerød centralrenseanlæg er placeret.

I 1894 ønskede Holger Begtrup at grundlægge en højskole ved Hil-

lerød, og det lykkedes ham at erhverve 6 tdr. land fra Sophienborg og 7 tdr. land fra Ålholm, og i 1897 begyndte så Frederiksborg højskole sin virksomhed.

Efter Tietgens død blev hans enke boende på Strødam. Da hun døde i 1917, arvede hendes nevø Axel Jarl Strødam. I 1929 købte han Sophienborg og drev herefter denne som mønsterlandbrug med hovedvægt på kvægavl. Den store folkesygdom

var dengang tuberkulosen. I bekæmpelsen heraf blev det krævet, at mælken normalt blev varmebehandlet for at hindre smitte fra køer, der havde tuberkulose. Axel Jarl gennemførte en meget grundig hygiejne. Der blev sat fliser på væggene i stalden, og også personalets personlige hygiejne skulle være i top, før de gik i stalden.

Samtidig blev der indført dyrlægekontrol med besætningen,

Avlsbygningeme på Sophienborg

Kostalden

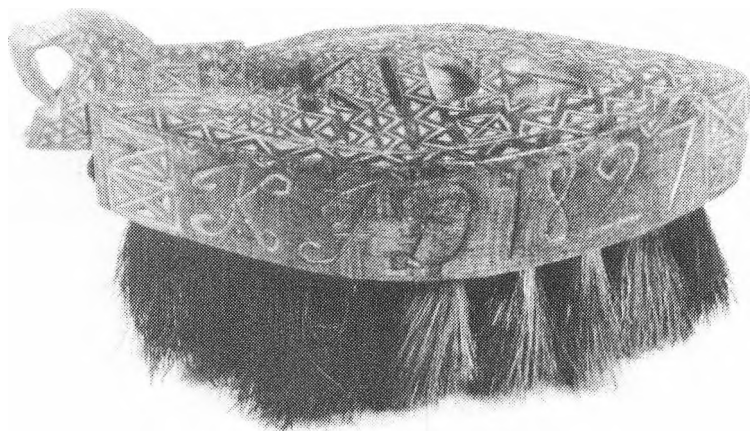
således at den var fri for tuberkulose og smitsom kalvekastning. Med eget mejeri var Sophienborg herefter en mønsterbedrift, der kunne levere mælk direkte til forbrugerne uden yderrligere behandling. Aksel Jarl havde mange landbrugselever på gården, og da han var barnløs testamenterede han og hans kone Sophienborg til unge landmænds uddannelse som legatstiftelsen *Sophienborg Læregård*, som blev op-

rettet i 1949.

Få år senere - i 1956 - blev Lyngby Landbrugsskole flyttet til Ullerød og overtog Ullerødgård, samtidig med at den indgik i et samarbejde med Sophienborg. Men udviklingen tvang både Landbrugsskolen og Sophienborg Læregård bort fra Sophienborg, der i 1981 blev overtaget af Hillerød kommune med bebyggelse for øje.

Aksel Willadsen

Fund fra Magasinet

Den gamle børste, som fortæller sin egen historie

Blandt de titusinder og lidt flere genstande, der befinder sig på Nordsjællandsk Folkemuseum, er det kun en mindre del, der kan ses i de permanente udstillinger. Her findes de mest tidstypiske ting og de genstande, der er i bedst stand. Resten ligger på magasin.

Herfra bliver de hentet frem til brug ved særudstillinger eller til studiebrug, og en mindre del bliver også brugt i pædagogisk øjemed.

Men der er dog genstande, som ikke så tit er fremme. Derfor vil jeg prøve at gå en tur på magasinet. Øjet falder på en lille klædebørste af træ med fine udskæringer. Museumsnummeret fortæller, at den er indkommet med 14 andre genstande i 1925 fra husejer A. Pedersen, "Toftholm" i Stenløse. Desværre er der ikke andre oplysninger, hvilket er ret almindeligt for museets tidlige indkomster.

Men vi prøver at få børsten selv til at fortælle. Den er oval med spidse ender, er 17 cm lang og 7,5 cm bred. Som håndtag i den ene ende er der en lille udskåret hest, en figur som vi også kender fra de gamle manglebrædder. På siderne og ovenpå er den dekoreret med udskæringer, karvsnit med bogstaver og tal. Toppen er lagt over et stykke glas, der dækker over et silkebånd, hvidt med lysegrønne striber. På siderne står der: **K I D** og på den ene side: **ANo 1826**, men på den anden **1827**. På toppen er igen bogstaverne **K I D** samt et hjerte, men her er bogstaverne og hjertet skåret helt ud, så man ser silkebåndet under dem gennem glasset.

Omkring bogstaverne er der udfyldt med udskårne trekanter i dekorative mønstre. Under hestehovedet sidder et håndmedet søm med svage spor af læder, resten af en ophængningsstrop.

Der er svage spor af en klar, almueblå bemaling, der dog er helt afslidt, hvor man har holdt om børsten, og de udskårne bogstaver og hjertet på oversiden er indrammet med mønjerød farve. Det har været en festlig børste at se på, da den var ny.

Børsten er altså lavet for godt 160 år siden og har tilhørt en pige, der har heddet **K** (Kirsten, Karen?) til fornavn og måske **J(ens?)Datter**. Hjertet symboliserer kærlighed, og børsten må komme ind under det, vi under ét kalder "Kærestegaver".

Når et ungt par var blevet trolovede, kunne de give hinanden gaver, helst noget de selv havde fremstillet og med modtagerens initialer og forskellige symboler (hjerte, livstræ osv.) på.

Pigen strikkede måske et par strømper eller broderede en pung til sin fæstemand, og han snittede til gengæld gode brugsting til hende. Som oftest var det et manglebræt eller et vævespjæld, som vi finder flest overleverede af. Men det kunne altså også være en børste som denne.

Nu var det ikke alle karle, der var lige ferme med tollekniven, og pigen skulle jo helst have det allerbedste. Men så kunne han købe en halvfærdig ting og så selv sætte sit præg på den ved at skære bogstaverne og måske et par dekorationer ud. Sikkert er det i hvert fald, at vi på museerne finder en masse ens manglebrædder, vævespjæld, banketærskler m.v., hvor kun dekorationen skiller det ene fra

det andet. Dygtige håndværkere har tjent deres brød ved at fremstille disse og sælge dem til karlene, f.eks. på markederne.

At dette også er tilfældet med vores børste, får man en idé om, når man ser en tilsvarende børste fra Faarevejle, der nu befinder sig på Nationalmuseet. Form og mål er de samme, endog farverne blåmalet og rødt går igen, samt glasindlægget over silketøjet. Men på børsten fra Fårevejle finder man inskriptionen: E L D 1813, og udskæringerne på toppen er anerledes, iøvrigt har den heller ikke noget hestehåndtag.

Børsten blev lagt tilbage på magasin. Men den kommer måske frem igen, hvis der skal være en udstilling der hedder "Kærestegaver" eller "Folkekunst". Hemmeligheden om sin første ejer har den i behold.

Skulle der være nogle af vore læsere, der er i besiddelse af lignende børster, hører museet meget gerne om det.

Birgit Nilaus

Museets styrelse:

Formand:

Hans Jørgen Clementsen
Gadeledsvej 11, Gadevang
3400 Hillerød
Tlf.: 42 26 24 13

Næstformand:

Ole Nilaus Petersen
Skovledet 9
3400 Hillerød
Tlf.: 42 26 30 70

Kasserer:

Ole Jørgensen
Sandviggårdsvej 22
3400 Hillerød
Tlf.: 42 25 15 89

Øvrige medlemmer:

Bent Christoffersen
St. Lyngbyvej 64
3320 Skævinge
Tlf.: 42 11 01 73

Mogens Tving Jensen
Kildevejen 172, Holløse
3210 Vejby
Tlf.: 42 30 78 61

Joris B. Petersen
Bjørnebakken 3
3400 Hillerød
Tlf.: 42 26 27 26

Finn Reindahl
Fredenksdalsvej 208
2830 Virum
Tlf.: 45 83 98 17

Aksel Steensberg
Steensbergvej 25, Alme
3230 Græsted
Tlf.: 42 11 80 24

Bente Willadsen
Kildeportvej 31, Nødebo
3480 Fredensborg
Tlf.: 42 28 21 64

SET OG SKET

I anledning af Hillerød Festuge i dagene 21. til 27. august havde museet forlænget sommeråbningen med denne uge.

Ud over særudstillingen Geniet og Fotografen lykkedes det også at få en fin lille udstilling op om maleren Nils Wiwel. Udstillingen belyser træk af Nils Wiwels liv og familie, samt ikke mindst hans mange fascinerende arbejder, der omfatter både olieblade, karikaturtegninger og bogillustrationer. Til udstillingen har museet fået megen velvillig bistand fra familien og private samlere, som har udlånt forskellige genstande til udstillingen.

Nye magasinforhold

Da magasinpladsen i Helsingørsgade længe har været trang, er museet i øjeblikket ved at flytte en del af genstandene ud på Sophienborg. Takket være en bevilling fra Statens Museumsnavn på omtrent 60.000 kr. til magasinreoler har det været muligt at få udarbejdet et projekt til indretning af et moderne magasin på Sophienborg.

Inden for de næste måneder vil reolerne blive stillet op og de mange forskellige genstande placeret på disse efter tidssvarende principper for indretning af magasiner.

Tilbage i Helsingørsgade bliver magasin for tekstsamlingen samt maleri- og billedsamlingen. Alle de øvrige genstandstyper vil i fremtiden blive placeret på Sophienborg.

Udstillinger og andre aktiviteter på Sophienborg

Skolernes efterårsferie er for mange museumsinteresserede den store museumsuge.

Det mærkede Folkemuseet også i forbindelse med særudstillingen på Sophienborg i efterårsferien. Udstillingen viser blandt andet en klunkestue og en afdeling med vask og strygning gennem årene. Arbejdet med udstillingen har hvilet på en del af museets frivillige gennem sommerperioden.

For børnene var der skattejagt omkring temaet mål og vægt, ligesom der også var en udstilling om dette emne både for børn og voksne.

Museets skoletjeneste har efterhånden etableret sig godt på Sophienborg, og som noget nyt er der opstillet en gammel skolestue med pulte og andet inventar fra begyndelsen af dette århundrede.

Nye undersøgelser

Museets arkæologiske undersøgelser ved Julemosegård mellem Lynge og Vassingerød er fortsat i sommeren 1989. Der er blandt andet fundet affaldsgruber med keramik fra ældre jernalder.

Ved udkanten af Bastrup by i Allerød kommune har to af museets frivillige amatørarkæologer fundet fire middelaldermønter. Mønterne er erklæret som danefæ og undersøges nu på Nationalmuseet. Forhåbentlig

vender de engang tilbage til Nord-sjællandsk Folkemuseum, hvor de kan indgå i en kommende udstilling om middelalderen.

Videoformidling på museet

Imellem de mange nye formidlingsmåder på museerne er brugen af videofilm. Folkemuseet har da også besluttet at bruge dette spændende medie som et led i den samlede udadvendte virksomhed. Takket være en særbevilling fra Amtsmuseumsrådet har det været muligt at indkøbe det fornødne udstyr.

Under genopbygningen af Husmandsstedet er der jævnligt blevet optaget videofilm af selve byggeriet og af de forskellige ældre håndværksmetoder. Desuden har museets skolestue arbejdet med videofilm i undervisningen. Med det nye grej bliver mulighederne endnu større. FB

Ny typografi

Nomus udkommer denne gang med en ny skrift og andre ændringer i sin stil. Det fordyrer ikke NoMus. For redaktøren, som også selv har slået i tasterne, var det en udfordring.

Forhåbentlig falder det også i læsernes smag.

HJC

Kommende begivenheder

Julestue igen!

Traditionen tro afholder museet igen i år julestue i Helsingørsgade 65 søndag den 3. december fra kl. 11.00 til 16.00.

Der bliver lige som sidste år demonstration af, hvordan man laver marcipangrise på gammeldags facon, ligesom der er mulighed for at købe og selv dekorere søde sager. Det er Edith Hansen, som har stået i den nu nedlagte chokoladeforretning Nu - Nu, der vil forestå demonstrationen.

Foruden julemarked med blandt andet klippeark og gaver i museets kiosk vil der atter blive mulighed for selv at lave koglenisser og julepynt af kogler, som museet har indsamlet. Man kan også støbe tinfigurer efter gamle modeller, se på et traditionelt pyntet juletræ og høre julemelodier fra gamle 78-plader.

Museet har netop erhvervet en samling meget flotte julekort fra 1880-erne, som også vil blive udstillet i julestuen.

Med pensel og farve - malerfaget i Hillerød

I anledning af Hillerød Malerlaugs 50 års jubilæum er der på Nordsjællandsk Folkemuseum en særudstilling, som åbner fredag den 24. november kl. 14.30. Museet har i forbindelse med udstillingen fået

overdraget et malerværksted samt mange redskaber, arkivalier og svendestykker mm. af forskellige malere i Hillerød.

Disse genstande danner kernen i udstillingen, der belyser malernes arbejde i værksted og på bygninger "ude i byen". Udstillingen giver også et rids af fagets historie og rummer

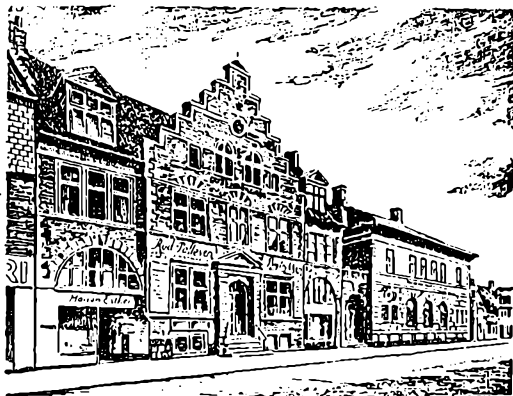
en lille specialsamling af oliemalerier og tegninger, der viser lokale bygningsmalere som kunstnere.

Udstillingen, der vises i Helsingørgade 65, åbnes af borgmester Jens S. Jensen og oldermænd for Hillerød Malerlaug Verner Kristensen.

FB

**Husk Julestuen
på Folkemuseet
søndag den 3. december
Kl. 11.00 ~ 16.00**

Sparcassens Bygninger 1942.

sds